IRAK'TAKİ YENİ SEÇİM YASASININ TÜRKMENLERE OLASI YANSIMALARI

ADİL ZİNEELABDİN
Araştırma Asistanı **ORSAM**

"Irak Parlamentosu tarafından 10 Ekim 2020 tarihinde kabul edilen 9 sayılı Irak Temsilciler Meclisi Seçim Yasası'nın seçim çevrelerine ilişkin düzenlemelerinin, büyük siyasi güçlerin gelecek seçimlerdeki nüfuz paylaşımı olarak değerlendirilmesine karşın bazı güçlü siyasi partiler tarafından bu düzenlemelere itiraz söz konusu olmuştur."

Kamu hizmetleri eksikliği ve dış müdahaleler nedeniyle Ekim 2019'da başlayan geniş çaplı hükûmet karşıtı halk gösterilerinin en önemli taleplerinden biri iktidarı kontrol eden siyasi güçlerin değişimini kolaylaştıran yeni seçim yasasının parlamento tarafından kabul edilmesi olmuştur. Ancak göstericilerin bu talebi, gösterilerin başlamasından bir yıl sonra gerçekleşebilmiştir. Irak Parlamentosu tarafından 10 Ekim 2020 tarihinde kabul edilen 9 sayılı Irak Temsilciler Meclisi Seçim Yasası'nın seçim çevrelerine

ilişkin düzenlemelerinin, büyük siyasi güçlerin gelecek seçimlerdeki nüfuz paylaşımı olarak değerlendirilmesine karşın bazı güçlü siyasi partiler tarafından bu düzenlemelere itiraz söz konusu olmuştur. İran'a yakınlığıyla bilinen Hadi el-Emiri liderliğindeki Fetih Koalisyonu (48 üye), Irak'ın Eski Başbakanı Nuri el-Maliki liderliğindeki Kanun Devleti Koalisyonu (26) ve Haşdi Şabi Heyeti Başkanı liderliğindeki Falih el-Fayyad'ın Ata Partisi (8 üye) söz konusu yasada vilayetlerin çok bölgeli olarak kabul edilmesine itiraz olarak oturumunu terk etmiştir. Bu durum söz konusu yasanın hâlihazırda siyaseten güçlü olan grupların gelecek seçimlerde nüfuzunun azalacağına dair bir işaret olarak okunabilir.

> Türkmenlerin gelecek seçimlerde Irak Parlamentosundaki üyelerini artırma beklentisi, yeni seçim yasası hükümlerini ve yeni siyasi süreci bu yasa doğrultusunda analiz etme başarısına paralel olacaktır.

YENİ SEÇİM YASASI, TÜRKMENLER İÇİN FIRSATLAR VE RİSKLER

2003 yılından itibaren siyasi süreci kontrol eden siyasi partilerin gücünü zayıflatmasına sebep olabileceği ileri sürülen yeni seçim yasası, Türkmenler açısından bazı fırsatların yanında önemli riskler barındırmaktadır. Diğer yandan 2019'un Ekim ayıyla birlikte ortaya çıkan yeni siyasi süreç içerisinde Türkmen siyasi partilerin gelecek seçimlerde nasıl bir yol haritası çizeceği önem kazanmaktadır. Türkmenlerin gelecek seçimlerde Irak Parlamentosundaki üyelerini artırma beklentisi, yeni seçim yasası hükümlerini ve yeni siyasi süreci bu yasa doğrultusunda analiz etme başarısına paralel olacaktır. Yasayı eski seçim yasalarından ayıran en önemli özellik şüphesiz ki seçim sistemidir, yani bir seçim çevresinde kullanılan oyların milletvekillerine dönüştürülmesi usulüdür. Son seçim yasasının 15. maddesi, "Seçim çevresindeki adayların sırası, her birinin aldığı oy sayısına göre yeniden düzenlenir.

İlk kazanan sistemine göre en çok oy alan aday en fazla oyu alandır ve kalan adaylar için bu süreç tekrarlanır" ibaresini içermektedir. "First Past The Post (FPTP)" olarak adlandırılan bu sistem, bir seçim bölgesinde en çok oyu alan partinin tüm milletvekillerinin veya en çok oyu alan adayın kazanması çerçevesine oturmaktadır.

Siyasi partiler tarafından çok detaylı şekilde analiz edilmemesi hâlinde bu sistem, geniş halk tabanına sahip siyasi partilerin oy kaybetmesine neden olabilir. Nitekim temsilde adalet açısından sorunlu olan bu sistem, büyük siyasi partilerin gelecek parlamentodaki güçlerini zayıflatabilir. Bu nedenle de Fetih Koalisyonu, Kanun Devleti ve Ata Partisi bu sistemin kabul edilmesine tepki olarak parlamentoyu terk etmiştir. Zira daha önce Irak'ta uygulanan liste usulü ve seçim kotasıyla güçlü siyasi figürler, parlamentoya birçok adayı kendilerinin kazandığı oyla taşıyabilmekteydiler. Örneğin, geçmişte Nuri el-Maliki aldığı oylarla çok sınırlı sayıda oy alanların parlamentoya girmesini sağlarken yeni sistemde bu imkân ortadan kalkmaktadır. Yani 500 bin oy alan bir aday tek milletvekili olarak seçim kazanacakken yeni sistemle birlikte 500 oy alan bir aday da seçimleri kazanabilecektir. Bu nedenle bu sisteme yönelik yöneltilen en önemli eleştiri temsilde adalet konusunda yetersiz olmasıdır. Dolayısıyla her ne kadar iktidarı kontrol eden siyasi güçlerin değiştirilmesini kolaylaştıracak olsa da söz konusu sistemin demokratik ve adil bir seçim açısından sakıncalı olduğu söylenebilir.

> **"Türkmen siyasi partilerin seçim sisteminin içerdiği riskleri atlatmak ve fırsata çevirmek için seçim yarışında kendi aralarında uzlaşıya varması kaçınılmazdır. Muhtemel uzlaşı durumunda ise partilerin halkı bilinçlendirmek için kapsamlı çalışma yürütmesi gerekmektedir. Aksi hâlde tek bir Türkmen aday, Türkmenlerin yoğun olduğu seçim çevresindeki oyları toplayarak başka Türkmen adayların kazanmasının önüne geçebilir."**

Seçim sisteminin Türkmenler açısından içerdiği riskleri anlayabilmek için öncelikle Türkmenlerin güçlü olduğu seçim çevreleri iyi analiz edilmelidir. Kerkük vilayeti Merkez İlçe Kuzey seçim çevresi (5 üye ve Kürtlerin çoğunlukla bulunduğu bölgeler), Merkez İlçe Orta seçim çevresi (4 üye ve Türkmenlerin yoğunlukla bulunduğu bölgeler), Havice ve Riyazi seçim çevresi (Arapların yoğunluklu olduğu bölgeler) olarak üçe bölünmüştür. Türkmen siyasi partilerin seçim sisteminin içerdiği riskleri atlatmak ve fırsata çevirmek için seçim yarışında kendi aralarında uzlaşıya varması kaçınılmazdır. Muhtemel uzlaşı durumunda ise partilerin halkı bilinçlendirmek için kapsamlı çalışma yürütmesi gerekmektedir. Aksi hâlde tek bir Türkmen aday, Türkmenlerin yoğun olduğu seçim çevresindeki oyları toplayarak başka Türkmen adayların kazanmasının önüne geçebilir. Örneğin, eski seçim sisteminin uygulandığı 2018 Parlamento Seçimlerinde 38.899 oy alan Irak Türkmen Cephesi (ITC) Başkanı Erşat Salihi'nin seçim kotasından artan oyları Kerkük Türkmen Cephesi'nin diğer adaylarına geçmiştir. Ancak bu sistemde 38.899 oy sadece adayın kendisine mahsus olup başkalarına aktarılması mümkün değildir. Böylece tek bir adayın oyların çoğunluğunu kazanması diğer adayların kazanmasını engelleyebilir. Bu nedenle Türkmen adaylarının rakiplerinin gücünü bilerek nüfuz alanlarını paylaşmaları ve halkın bu konuda bilgilendirilmesi gerekenden fazla oyun bir adayda toplanması riskini

atlatabilir. Diğer yandan Türkmen siyasi partilerin Kürtlerin ve Arapların çoğunlukla bulunduğu seçim bölgelerinde tek aday göstermesi kazanma şanslarını artırabilir. Başka siyasi güçlerin oylarını dağıtmak için Kürt ve Arap siyasi partilerine yakın isimlerin aday olması da teşvik edilebilir.

Yeni seçim yasasının getirdiği önemli yeniliklerden biri de adaylık yaşını 30'dan 28'e indirmesidir. Bu hükmün yeni seçim yasasında benimsenmesi, gençlerin siyasi sürece dâhil edilmesi yönünde önemli adımlardan biridir. 26 milyon seçmenin oy kullanabileceği gelecek seçimlerde seçmenlerin önemli bir bölümünü 2003 doğumlu ve Baas rejimini görmeyen gençler oluşturacaktır. Zira Irak İstatistik Kurumunun 2016'daki verilerine göre, 15-29 yaşındaki nüfusun sayısı 9,9 milyon olarak belirlenmiştir. Özellikle Ekim 2019'daki gösterilerle daha net bir şekilde görülen eski-yeni nesil çatışmasının seçimlere yansıması beklenmektedir. Bu nedenle Irak siyasi arenasında gençleri ve ekim gösterilerini temsil ettiğini iddia eden birçok siyasi güç ortaya çıkmıştır. Bu anlamda Türkmen siyasi güçlerin de yeni nesil siyasetçiler yetiştirmesi ve yeni toplumsal realiteye ayak uydurması kazanımlarını pekiştirmesini sağlayacaktır.

Vilayetlerin birden fazla seçim bölgesine bölünmesi, Türkmenlerin varlık gösterdiği ancak yoğun nüfusa sahip olmadığı bölgelerdeki temsillerine zarar verecektir. Zira Türkmenlerin azımsanmayacak nüfusunun bulunduğu Bağdat gibi bölgelerde Türkmen oyları 17 seçim çevresine dağılmaktadır. Bu açıdan halkın önemli bir kesiminin temsil edilmesi önüne geçen bu sistemde Bağdat, Erbil ve Kut (Aziziye) Türkmenleri için Bağdat ve diğer vilayetlerdeki Hristiyanların temsilini sağlayan bir milletvekili kota sisteminin uygulanması demokratik düzenin gereklerindedir. Elbette yeni seçim yasasının değiştirilmesinin zor olsa da böyle bir değişiklik teklifinin gündeme getirilmesi halkın tercihlerinin dikkate alınması açısından önemli görülmektedir.

Vilayetlerin birden fazla seçim bölgesine bölünmesinin Musul vilayetinde yaşayan Türkmenleri, Musul merkezli siyasi partilere karşı bir anlamda koruduğu değerlendirilmektedir. Musul vilayetinin sekiz seçim çevresine bölünmesi ve Telafer, Zammar ve İyaziye'nin dört milletvekilli çıkaran tek bir seçim çevresine dâhil edilmesi, Türkmen siyasi partileri ve Türkmen siyasi elitlerin bir anlamda elini güçlendirdiğini söylenebilir. Kerkük için yukarıda belirtilen taktiklerin Türkmenlerin yoğunlukla bulunduğu bu bölgelerde uygulanması, Musul'daki Türkmenlerin parlamento temsilini artırabilir. Aynı durumun Selahaddin ve Diyala vilayetlerindeki Türkmenler için geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Dört seçim çevresine bölünen Diyala'nın Hanekin, Saadiye, Celavla, Karatepe ve Cebbara bölgelerinden oluşan seçim çevresinde Türkmenlerin birlikte hareket etmesi hâlinde bir veya iki Türkmen adayın seçimleri kazanması söz konusu olabilir. Ancak Mendeli ve Mansuriye Türkmenlerinin Arap çoğunluklu iki ayrı seçim çevresine dâhil edilmesi, Türkmenlerin Diyala'daki gücünü olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle Diyala'da bir Türkmen milletvekilinin kota üzerinden garantiye alınması dezavantajları giderebilir. Bu çerçevede yeni seçim yasasının teorik açıdan güçlü siyasi partileri etkilediği görülse de söz konusu partilerin güçlü örgütlenmeleri ve sahip oldukları maddi ve askerî imkânları nedeniyle yeni nesil siyasi partilerin ortaya çıkmasını engellemesi daha olasıdır. Bu güçlerin Türkmen bölgelerindeki varlığı da göz önüne alındığında Tuzhurmatu ve Telafer gibi bölgelerde Türkmenleri yanlarına çekmesi dikkatlerden kaçmamalıdır.

Sonuç itibarıyla Türkmen siyasi güçlerin birlikte hareket ederek aday belirlemesi ve seçim öncesinde Türkmenlerin yoğun olarak yaşadığı bölgelerin adaylar arasında paylaştırılması büyük önem arz etmektedir. Ancak belirlenen adayların gösterildikleri bölgelerin özelliklerine göre belirlenmesi oldukça önemlidir. Aksi hâlde belli bir bölgede kabul görmeyen bir adayın siyasi pazarlık konusu olarak aday gösterilmesi, Türkmen halkının seçimlere katılmasını olumsuz etkileyebilir. Ayrıca, böyle bir durum Türkmen oylarının başka Türkmen temelli olmayan siyasi güçlere gitmesine yol açabilir. Öte yandan, Türkmen siyasi partiler arasındaki iş birliğinin sadece Türkmenlerle sınırlı kalmaması önemli olmaktadır. Belli bir bölgede Türkmen siyasi partilerin Arap veya Kürt adayının desteklenmesi karşılığında başka bir bölgede Türkmen bir adayın destek elde etmesi yönünde siyasi pazarlıkların yapılması, yeni seçim sisteminin kaçınılmaz olarak getirdiği sonuçlardan biridir. ■